

UČITEĽ TECHNICKÝCH A PROFESIJNÝCH PREDMETOV

THE TEACHER OF TECHNICAL AND PROFESSIONAL SUBJECTS

J. BAJTOŠ¹, M. BALAŽOVJECH²

*Byť učiteľom sa nemá odvážiť ten, kto pozná len jednu pieseň.
(Francúzske príslovie)*

Abstrakt

Povolanie učiteľa sa stáva čím ďalej náročnejšie. Všeobecný rozhľad, vedomosti, ktoré zasahujú do niekoľkých vedných disciplín a na pozadí rýchly vývoj technológií robia z profesie učiteľa technických a profesijných predmetov jednu z najnáročnejších profesií. Kompetenčná vybavenosť a celkový profil učiteľa je stále predmetom mnohých pedagogických štúdií rôznych autorov. Cieľom tohto príspevku je pokúsiť sa o definovanie na základe prác jednotlivých autorov profesiu učiteľa technických a profesijných predmetov.

Kľúčové slová

učiteľ technických predmetov, požiadavky na povolanie, kompetencie, príprava učiteľa

Abstract

The profession of teacher is becoming increasingly difficult. General outlook, knowledge, which cut several disciplines and background of the rapid development of technology makes the teaching profession of technical and professional courses one of the most difficult profession. Competences and the overall profile of teachers is still the subject of many educational studies of various authors. The aim of this paper is to attempt to define from the works of individual authors the profession of teacher of technical and professional courses.

Keywords

teacher of technical subjects, requirements for the profession, competences, teacher training

---

¹prof. Ing. Ján Bajtoš CSc., PhD., Katedra pedagogiky UPJŠ v Košiciach, Moyzesova 16, 040 01 Košice

² Ing. Michal Balažovjeh, STU Materiálovo – technologická fakulta v Trnave, Paulínska 16, 917 24 Trnava, e-mail: michal.balazovjeh@stuba.sk

Úvod

V dnešnej dobe je všeobecne známe, že postavenie učiteľa, hrá rozhodujúcu úlohu spomedzi všetkých činiteľov, ktoré sa podieľajú na vzdelanosti a výchove dnešnej mládeže (obsah učiva, učebné pomôcky a prostriedky, žiak, atď.). Jeho postavenie vo vyučovacom procese, náplň práce ale aj celková jeho profesionálna a sociálna vybavenosť pre vykonávanie tohto povolania bola a stále je predmetom prác mnohých slovenských aj českých autorov, ktorí sa zaoberajú problematikou dnešného učiteľa. Táto profesia je predmetom mnohých výskumov, ktoré vyplývajú zo stále sa zvyšujúcich sa nárokov na jeho prácu. Existuje mnoho definícií, ktoré sa snažia najlepšie charakterizovať, čo všetko patrí do vybavenia učiteľa.

Všeobecne sa považuje práca učiteľa ako veľmi náročná, predovšetkým na rýchlosť jeho reakcií a rozhodovaní, na jeho samostatnosť, verbálnu pohotovosť, pružnosť a tvorivosť riadení pedagogických situácií. Môže sa sem zahrnúť aj jeho stabilita, odolnosť, sila jeho osobnosti a vlastná energia (Nelešovská, 2005).

Medzi autorov publikácií, ktoré sa zaoberajú povolaním učiteľa patrí aj Spilková, ktorá charakterizuje učiteľskú profesiu ako „súbor činností, ktorých zmyslom je celková kultivácia žiaka, jeho schopností, vlastností, záujmov, hodnotovej orientácie a pod., sprostredkovanie poznania, uľahčenie socializačného procesu, vstup do siete sociálnych vzťahov, spoločenských hodnôt a kultúrnych tradícií, vybavovanie základnými vedomosťami, zručnosťami a návykmi (Spilková, 1997).“

Slovenská republika bola a je vo všeobecnosti známa ako jeden z priemyselných štátov, ktorých významným zdrojom pracovných miest patrí priemyselná výroba. V súčasnosti sa na našom území nachádza viacero automobilových závodov (KIA, PSA-CITRÖEN, WOLKSWAGEN) a priemyselne orientovaných tovární (US STEEL, atď.), ktoré ponúkajú prácu absolventom priemyselných a strojárskych stredných škôl.

Odhliadnuc od momentálnej finančnej krízy, nové zahraničné firmy, ktoré síce ponúkajú zamestnanie, majú vyššie kvalifikačné požiadavky. Na základe tejto skutočnosti ale aj rýchlo meniacim sa technologickým postupom a vývoju nových technológií sa zvyšujú aj nároky, ktoré sú kladené na osobu učiteľa technických predmetov.

Požiadavky na prácu učiteľa technických predmetov

Čo sa týka vybavenosti učiteľov pre výkon svojej profesie vo všeobecnosti, vystupujú do popredia kompetencie učiteľa. V pedagogickej literatúre sa stretávame s množstvom pokusov o definovanie, ale hlavne o vymedzenie kľúčových kompetencií.

Národná podkladová správa za SR pre OECD (Beňo a kol., 2003) uvádza vyhlášku ministerstva školstva SR o odbornej spôsobilosti pedagogických pracovníkov č. 41/1996 Z. z. a tá uvádza, že kvalifikáciu učiteľa tvorí :

- **Odborná spôsobilosť:** podľa vyhlášky sa ním rozumie súbor odborných vedomostí, zručností, návykov získaných štúdiom na vysokej a strednej škole.
- **Pedagogická spôsobilosť:** vedomosti z oblasti pedagogiky, špeciálnej pedagogiky, liečebnej pedagogiky, psychológie, didaktiky odborných predmetov, schopnosti a zručnosti nevyhnutné na výkon pedagogických činností.

Vychádzajúc z týchto kvalifikačných predpokladov je zrejmé, že profesia učiteľa vo všeobecnosti nespočíva len v majstrovskom ovládaní obsahu vyučovaných predmetov. Aby došlo na vyučovaní k dokonalému transferu vedomostí z učiteľa na žiaka, je potrebné, aby učiteľ oplýval pedagogickými spôsobilosťami. Samozrejme, že za tým účelom sú v práci učiteľa potrebné aj vedomosti z oblasti pedagogiky, psychológie, všeobecnej didaktiky a didaktiky odborných predmetov, ako aj určité manažérske schopnosti pri práci so žiakmi..

V súčasnosti medzi odborníkmi neexistuje jednotná definícia kľúčových kompetencií učiteľa, ale podľa názorov mnohých, jeden z najprepracovanejších modelov profesijných kompetencií vytvorila česká autorka J. Vašútová (Vašútová, 2004). Na jeho základe definovala profesijné štandardy vybraných kategórií učiteľov. Pri ich naplňovaní vychádzala autorka zo súčasných funkcií školy a všeobecných perspektívnych vzdelávacích cieľov, ktoré uvádza J. Delors vo svojej koncepcii štyroch pilierov vzdelávania a výchovy v správe Európskej komisie: Vzdelávanie pre 21. storočie.

Sú to tieto ciele: **učiť sa poznávať, učiť sa žiť s ostatnými, učiť sa jednat', učiť sa byť.**

Podľa autorky nasledujúce vymedzenie kompetencií učiteľa sa považuje za podstatu charakteristiky všeobecnej učiteľskej profesie a malo by byť východiskom pre prípravu učiteľa. Autorka v celostnom prístupe k profesii učiteľa uviedla formuláciu siedmich kompetencií (Vašútová, 2004):

- Predmetovo-odborová
- Didaktická a psychodidaktická
- Pedagogická
- Diagnostická a intervenčná
- Sociálna, psychosociálna a komunikatívna
- Manažérska a normatívna
- Profesijne a osobnostne kultivujúca

Odvíjajúc sa od charakteristiky jednotlivých kompetencií autorky sme čiastočne upravili tieto všeobecné definície do roviny učiteľa technických

a profesijných predmetov. Hlavné ťažisko úprav bolo v 1. skupine uvedených učiteľských kompetencií, konkrétne v predmetovo–odborových kompetenciách.

Skladbu predmetov a študijných disciplín v študijných programoch korešpondujúcich s deklarovanými požiadavkami na profil absolventa uvádzame takto:

1. Kompetencie predmetovo-odborová – učiteľ stredných odborných technických škôl by mal dokonale ovládať všetky poznatky, týkajúce sa zamerania jeho výučby, v požadovanom celostnom rozsahu a hĺbke, zodpovedajúcim potrebám stredných odborných škôl. Má vedieť vyhľadávať a spracovávať informácie týkajúce sa jeho zameraniu a svoje poznatky má vedieť transformovať do myslenia žiakov. Taktiež má nepretržite držať krok s novými poznatkami o vývoji technológií a tie efektívne implementovať do procesu vyučovania. Teda je stále „lačný“ po nových informáciách o vede a technike.

Pre dosiahnutie tejto kompetencie by mal budúci učiteľ absolvovať tieto študijné disciplíny: aprobačné odbory a predmety, všeobecná didaktika, odborové didaktiky, pedagogická psychológia, informatika.

2. Kompetencie didaktické a psychodidaktické – učiteľ stredných odborných škôl má efektívne ovládať proces vyučovania a učenia v spojení so znalosťami psychologických a sociálnych aspektov, využívať všetky vyučovacie prostriedky, ktoré napomôžu kvalitnému prenosu informácií z učiteľa na žiaka, má vedieť používať nástroje hodnotenia žiakov vzhľadom k vývojovým a individuálnym zvláštnostiam, poznať vzdelávací program a dokázať sa podieľať na tvorbe školského vzdelávacieho programu, vedieť využívať informačné a komunikačné technológie pre podporu učenia žiakov.

Pre dosiahnutie tejto kompetencie by mal budúci učiteľ absolvovať tieto študijné disciplíny: všeobecná didaktika, odborová didaktika, vývinová a pedagogická psychológia, riadená pedagogická prax.

3. Kompetencie pedagogické – absolvent učiteľstva sa má vedieť orientovať v kontexte výchovy a vzdelávania na základe znalostí vzdelávacích sústav, ovládať procesy výchovy na základe psychologických, sociálnych a multikultúrnych aspektov, je schopný podporovať rozvoj individuálnych kvalít žiakov, má znalosti o právach žiaka a rešpektuje ich vo svojej pedagogickej práci.

Pre dosiahnutie tejto kompetencie by mal budúci učiteľ absolvovať tieto študijné disciplíny: pedagogika, psychológia, sociológia výchovy, riadená pedagogická prax.

4. Kompetencie diagnostické a intervenčné – absolvent má vedieť použiť prostriedky pedagogickej diagnostiky na základe individuálnych a vývojových zvláštností žiakov, má zvládnuť prácu s nadanými žiakmi ale aj so žiakmi so špecifickými poruchami učenia a je schopný riešiť výchovné problémy.

Pre dosiahnutie tejto kompetencie by mal budúci učiteľ absolvovať tieto študijné disciplíny: pedagogická diagnostika, vývojová psychológia, biológia detí a mládeže, patopsychológia, špeciálna pedagogika.

5. Kompetencie sociálne, psychosociálne a komunikatívne – absolvent má ovládať prostriedky socializácie žiaka a utváranie priaznivej pracovnej klímy v triede na základe znalostí sociálnych vzťahov medzi žiakmi, dokázať riešiť sociálne situácie v triede, analyzovať príčiny negatívnych postojov a chovania žiakov a použiť prostriedky prevencie a nápravy, ovládať prostriedky pedagogickej komunikácie a efektívne spôsoby komunikácie a spolupráce a dokázať uplatniť aj s rodičmi.

Pre dosiahnutie tejto kompetencie by mal budúci učiteľ absolvovať tieto študijné disciplíny: sociálna psychológia, sociálna pedagogika, sociológia výchovy, sociálna a pedagogická komunikácia, jazykový prejav a rétorika.

6. Kompetencie manažérske a normatívne – absolvent má mať znalosti o zákonoch a normách vzťahujúcich sa k jeho profesii, orientovať sa vo vzdelávacej politike, ovládať administratívnu agendu, dokázať organizovať prácu žiakov a riadiť ich vzdelávanie, organizovať mimovýučbové aktivity, vytvárať projekty a vytvárať podmienky pre efektívnu spoluprácu aj v kooperácií so zahraničnými partnermi školy.

Pre dosiahnutie tejto kompetencie by mal budúci učiteľ absolvovať tieto študijné disciplíny: školská legislatíva, vzdelávacia politika, základy školského a triedneho manažmentu, cudzie jazyky, riadená pedagogická prax.

7. Kompetencie profesijne a osobnostne kultivujúce – absolvent má mať široký vedomostný a kultúrny rozhľad, dokázať pôsobiť na formovanie postojov a hodnotových orientácií žiakov, reflektovať na vzdelávacie potreby a záujmy žiakov vo svojej pedagogickej práci, reprezentovať svoju profesiu na základe osvojenia zásad profesijnej etiky učiteľa, má mať predpoklady pre kooperáciu so svojimi kolegami a byť schopný sebareflexie a autoevaluácie.

Pre dosiahnutie tejto kompetencie by mal budúci učiteľ absolvovať tieto študijné disciplíny: filozofia výchovy, etika, spoločensko-vedné disciplíny, aprobačné odbory a predmety, riadená pedagogická prax.

Príprava učiteľa technických predmetov

V súčasnosti na STU Materiálovo – technologickej fakulte v Trnave, na Ústave inžinierskej pedagogiky a humanitných vied prebieha študijný program Učiteľstvo technických predmetov v technických odboroch na bakalárskom stupni a Učiteľstvo technických a profesijných predmetov na stupni inžinierskom.

Absolvent bakalárskeho stupňa nájde uplatnenie ako učiteľ (majster) odborného praktického výcviku a ďalších praktických profesijných predmetov technického zamerania na SOU a SOŠ, ako administratívno-technický pracovník pre zabezpečenie praktického vyučovania v odbornom vzdelávaní, ako inštruktor v mimoškolskej činnosti

Absolvent inžinierskeho stupňa nájde uplatnenie ako učiteľ príslušných technických - profesijných predmetov na SOU a SOŠ, školský metodik pre výučbu technických odborných predmetových skupín, špecializovaný pracovník štátnej správy, resp. metodik odborných inštitúcií pre oblasť technického odborného vzdelávania a výcviku.

Okrem štúdia na uvedených programov, Hrmo a kol. uvádzajú aj druhý spôsob, ako dosiahnuť kvalifikáciu učiteľa technických predmetov (Hrmo a kol., 2005). Tí vo svojej práci uvádzajú, že učelia technických odborných predmetov získavajú odbornú spôsobilosť vyučovať technické predmety po absolvovaní technickej univerzity. Na to, aby sa stali plnohodnotnými učiteľmi toto vzdelanie nestačí, pretože z dobre vyštudovaného odborníka nevyplýva aj dobrý učiteľ.

Pedagogická činnosť učiteľa má iné zameranie a poslanie ako činnosť inžiniera. Pedagogickú spôsobilosť získa inžinier absolvovaním doplňujúceho pedagogického štúdia. Týmto získa teoretické poznatky najmä z pedagogiky, psychológie a didaktiky technických predmetov a čiastočne aj praktické skúsenosti a pedagogické zručnosti, ktoré mu napomáhajú priblížiť sa k profesionalite učiteľskej činnosti.

Získanie kvalifikácie je však iba prvým predpokladom pre to, aby sa inžinier mohol stať dobrým učiteľom. Pod vplyvom neustále sa meniacej pedagogickej praxe, rozmanitosti pedagogických situácií, ktoré v priebehu vyučovania môžu vzniknúť a inovácií v technických odborných predmetoch je proces zvyšovania pedagogických kompetencií učiteľa permanentný (Hrmo a kol., 2005).

Záver

Práca učiteľa technických a profesijných predmetov je veľmi náročná. V dnešnej dobe, s rýchlo sa rozvíjajúcou technológiou, musí neustále držať krok s novými poznatkami, udržiavať si všeobecný prehľad a tieto poznatky efektívne zapracovávať do obsahu vyučovania. Avšak požadované majstrovstvo v odbore nie je jediným kritériom. Za samozrejmé sa počítajú a osvojené poznatky z oblasti pedagogiky, didaktiky a psychológie, určité znaky manažérskych schopností a vnútorná potreba neustále sa zlepšovať. Z tohto hľadiska môžeme vysloviť záver, že profesia učiteľa technických a profesijných predmetov patrí k jedným z najnáročnejších z hľadiska rozmanitosti vedomostí potrebných k vykonávaniu profesie.

Literatúra

BEŇO, M. A KOL. 2003. *Získavanie , rozvoj a udržiavanie efektívnosti učiteľov*(národná podkladová správa za SR pre OECD) 2003, [online].[cit. 22.1 2008]. Dostupné na internete<<http://www.oecd.org/dataoecd/45/34/11399388.pdf> >

HRMO, R. a kol. 2005. *Didaktika technických predmetov*. Bratislava : STU v Bratislave, 2005. ISBN 80-227-2191-3.

NELEŠOVSKÁ, A. 2005. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Praha : Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-0738-1.

SPIPKOVÁ, V. 1997. *Proměny primární školy a vzdělávání učitelů v historicko-srovnávací perspektivě*. Praha : PdF UK, 1997. ISBN 80-86039-41-2.

VAŠÚTOVÁ, J. 2004. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno : Paido, 2004. ISBN 80-7315-082-4.

Recenzent: doc. PhDr. Vladimír Manda, CSc.